

Обиддин Маҳмудов
ОТА НЕГА ФАРЗАНДИГА
ТАНБЕҲ БЕРАДИ

Турсунали Қўзиев.
«Ота, Устоз. фарзанд».

ОБИДДИН МАҲМУДОВ

ОТА НЕГА ФАРЗАНДИГА
ТАНБЕҲ БЕРАДИ

Гафур Гулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи
Тошкент — 2005

87.77
М 37

Масъул муҳаррир
Аҳмадхўжа Тошхўжаев

М $\frac{4702620201-13}{M352(04)-2005}$ қатъий буюртма 2005

ISBN 5-635-02321-5 © Обиддин Маҳмудов,
Гафур Гулом номидаги
нашриёт-матбаа ижодий
уйи, 2005 й.

ҲАЁТ ЎГИТИ

Шундоқ ҳикмат билан гўзалдир ҳаёт:
Ҳар кимга нияти бўлгайдир қанот.
Меҳр-муҳаббатга лойиқдир асли —
Меҳру муҳаббатни қадрлаган зот.

Абдулла Орипов

Ҳаёт сир-синаотга тўла, инсоний муомала-муносабатларнинг ўзида қанчалик ҳикмат, сабоқ бор. Ана шу ҳикматлар, оддий ҳодиса-воқеалар, турмуш кечмишларидан ҳосил бўладиган хулосаларни умумлаштириб қадимги мутафаккирларимиз бир қанча таълимий, тарбиявий китоблар битганини биламиз. Халқ эса келажак авлодга ибрат бўлсин учун беҳисоб донишмандлик сандиги — ривоят ва ҳикоятлар, латифаларни яратган.

Ана шу халқ донишмандлиги деганимиз, аввало, алоҳида закий ва топқир инсонлар зеҳнида пайдо бўлади, тартибга келтирилади. Сўнгра улар огиздан-огизга ўтиб умумхалқ «адабий мулкига» айланади.

Қўлингиздаги китобча ниҳоятда камтарин, ёру дўстлари, яқинларини жондан севадиган, жавонмардлар зумрасига кирадиган Обиддин

Маҳмудовнинг кузатишлари, давраларда айтиб, одамларни ўйлашга ундаган, ҳушёр торттирган сўзларидан тартибланган. Обиддин дўстларининг маслаҳати билан бу мулоҳазаларни жамлаб, аввал «Туркистон» газетасида эълон қилди. Газетхонлар ҳам ушбу ибратли савол-жавоблар, таъсирли ҳикмат ва ҳикоятларни илиқ қарши олдилар.

Биз, шарқликлар ўғит-насиҳатни қадрлайдиган халқмиз. Самимий, бамаъни сўз, ҳикматли хулосаларга қулоқ тутамиз, унга амал қилишга интиламиз. Ҳикмат, ибратли сўз кишининг зеҳнини чархлайди, ўз нуқсонларини билиб олиш ва ундан қутулишга ундайди, огоҳлантиради.

Обиддин Маҳмудовнинг рисоласида ўқувчи учун сабоқ бўладиган мулоҳазалар бор. Муаллиф, аввало, Ватан равнақини инсонлар камолида, эл-юрт фаровонлигида кўради. Шу боис ҳам, китобда Ватан ҳимоячиси том маънода ким эканлиги, унда қандай хислатлар мавжуд бўлмоғи, умуман, инсон, оилавий муҳит бунда қандай аҳамият касб этиши қисқа ва лўнда иборалар орқали содда ва раво тилда ёритиб берилган.

Кичик-кичик ҳикоятлар, масалларда турли вазиятлар, инсоний кечинмалар тасвир ва таҳлил қилиниб, ибратли хулосалар чиқарилган. Бунда юмор ҳам, танбеҳ ҳам, ачиниш ҳисси ҳам кўзга ташланади.

Китоб бир неча қисмдан иборат. Уларнинг ҳар бири ўзига хос услубий ва шаклий қурилмага

эга. Барча бўлимларни мазмун яхлитлиги бирлаштириб туради.

Рисолада муаллиф ўз ҳаётий кузатишларини, ўқиган китоблардан олган таассуротларини ихчам тарзда ифодалайди. Бу эса фикрларнинг маънодор, мағзи тўқ бўлишини, салмоқ касб этишини таъминлаган.

Одамзод чарчаса ором олади, оч қолса овқатланади, бирор аъзоси огриси, табибга мурожаат қилади. Хўш, қалби “оч қолса-чи”, унинг “чанқоғи” нима билан қондирилади?

Қалб “озуқаси” минг йиллар давомида ҳаётий тажрибадан туғилган ҳикматлардир. Ана шу нодир “озуқа” туфайли киши покланиб, ақл-тафаккурини чархлаб, юксалиб бораверади. Бошқа яратиқлардан фарқланиб, олам гултожига айланади.

Дарҳақиқат, ҳикмат — инсониятнинг бебаҳо мулки. Ҳикмат бир ҳидоятки, у туфайли сўқир кўзлар очилади, қалблар нурафшон бўлади. Чунки унинг ҳар жумласида самарлар чексиз, ҳар каломида хазина яширин, ҳар ишоратида мўъжиза мужассамдир. Бундай ёқимли ўғитдан баҳраманд бўлганлар ва унга амал қилганлар дунё донишмандларига айланганлар.

Энг асосийси шуки, мазкур рисола муаллифи ўз кузатишларини биз билан ўртоқлашади, бизни ҳаёт ҳақида, ўзимиз ҳақимизда, Ватан равнақи йўлида янада теранроқ ўйлашга ундайди, бепарво бўлмасликка чақиради.

Катта ҳақиқатни билмоқчи бўлсанг, аввал кичик ҳақиқатларни билиб ол, деганларидек, ушбу китобда йиғилган сўзлар маъноси қалбга ҳам, шуурга ҳам таъсир этиб, инсонни Эзгулик деган улуг мақсадга яқинлаштиришига шубҳа йўқ.

Нажмиддин КОМИЛОВ,
профессор, филология
фанлари доктори

Алишер Навоийнинг Токиодаги ҳайкали.

Ушбу битикларимни ибрат ва эз-гулик тимсоли бўлган меҳрибон бўвим Ҳамидахон аянинг ёрқин хоти-расига бағишлайман.

ҲАЁТ ФАЛСАФАСИ

Ватан равнақи...

Ватан учун қайгуриш олий ибодат... Зотан, кечаю кундуз, ишда-хизматда, Ватандан йироқда, дийдор кўришганда ва дастурхон атрофида Аллоҳдан эл-юрт осойишталигию фарзандлар камолини сўраймиз.

Шунинг ўзи, ахир, ибодатнинг олий кўриши эмасми?!

* * *

Киндик қони тўкилган жойдан аразлаш энг оғир гуноҳлардандир...

* * *

Муносиблар ичида муносиб бўлиш нақадар яхши... ва оғир?!

* * *

Ҳаёт мисли бир уммон, унда сабру тоқат, умиду ишонч билан сузганларгина бахт соҳилларига етадилар. ✓

* * *

Ватанни нафақат қўлига қурол ушлаганлар, балки уни ҳимоя қилиш ғояси онгида «қуролга айланганлар» мардона ҳимоя қила оладилар...

* * *

Ватан ҳимоячиси хаёлида Ватан ҳимоясидан ўзга туйғу бўлмаслиги лозим. Чунки у оилам, болам-чақам, деб истиқомат қилаётган ота-онаси, ака-ука, опа-сингилларини, ҳар сафар ўз ибодатида дуога қўл очаётган бобо-момосини, шу эл камоли, шу Ватан равнақи, деб яшаётган юртдошларининг осуда ҳаёти ва самарали меҳнати учун масъулдир! ✓

* * *

Ватан ҳимоячиси, аввало, ўз гурури, оиласи шаънини ҳимоя қила оладиган мард, жасур, ҳар қандай шароитда вазиятни тўғри баҳолайдиган, буюк неъмат — ҳаётнинг қадрига етадиган, азми қатъий инсондир.

Тўра Қурёзов.
«Жалолиддин Мангуберди».

12

Ватан ҳимоячиси!.. Ватанни дилдан севган, керак бўлса, унинг учун тик туриб жон беришга қодир бўлганларгина бундай шарафга лойиқдир!

* * *

Бу дунёда ким кимдан безор бўлганини билмадим-у, лекин она-Ер бизнинг исрофгарчилигимиздан, ноинсоф-ношукрчилигимиздан тўйганга ўхшайди...

* * *

Ҳаётдан мен нолийман, сен нолийсан, у нолийди, сўнг, Худоям шунга қараб беради. Айтишади-ку, ҳар бир нарса ниятга яраша, деб...

* * *

Нолима, бундан баттар бўлиши ҳам мумкин эди...

* * *

Кимки ўз ҳаётидан нолиса, унинг бирикки бўлмайди...

* * *

Яратганга шукроналик, кишининг ўз ҳаётидан мамнун бўлиши ҳамда ўзгалар муваффақиятига ҳавас билан қарай олишидан бошланади.

* * *

Худоям ишламасдан, фақат тиланиш билан чекланганни ёқтирмайди...

* * *

Олтмиш-етмиш йиллик умри мобайнида: «Менинг бу дунёга келишимдан мақсад нима, кимга қандай яхшилик қилдим?» — дея ҳатто бирор-бир марта ўзига ўзи савол бермай бу оламдан ўтиб кетганлар бор. Ва, энг ачинарлиси, бундай кимсалар қанчадан-қанча...

* * *

Аросатда қолишдан-да иложсизроқ ҳолат йўқдир...

* * *

√ Кимки ўзгани алдабдими, демак, у ўзини алдабди.

* * *

Маънавиятли инсон бирданига «маънавиятсиз» бўлиб қолибди, дейишса, ҳеч қачон ишонманг, зеро, маънавиятсиз одам дабдурустдан «маънавиятли» инсонга айланмагани каби.

* * *

Болага тарбия беришда: сен сувни исроф этма, умрингни беҳуда ишларга сарфлама, деб эмас, балки қанчалик сувни тежаб ишлатса, ўзига шунча фойда эканини, умрни ҳуда-беҳудага ўтказмаса, умри шунчалик мазмунли ва ранг-баранг бўлишини уқтиришимиз керак.

... Бунга эса, фақат шахсий намуна орқалигина эришиш мумкин.

* * *

Ота-она, Устознинг айтганини қилмасак, унда уларнинг нима кераги бор?!

* * *

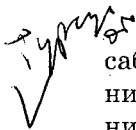
Кишиларнинг ўзаро яқинлиги, уларнинг узоқ йиллар мобайнида танишлигида эмас, балки бир-бирларининг қалбига йўл топа билганликларидадир... ✓

* * *

Дўстлашмоқчимисиз?! Марҳамат, бемалол. Лекин менга ўзингизнинг «қалбингизни» «тиқиштирманг». Сиз шундай самимий

муносабатда бўлингки, менинг қалбим Сизни изласин, Сизга талпинсин...

* * *

 Кишиларнинг сизга нисбатан бегубор муносабатда бўлишини истайсизми?! Унда уларнинг қалбига «йўл» изланг ва топинг... Бунинг учун эса, аввало, ўзингиз уларга болалардек самимий, соф муносабатда бўлинг.

* * *

Баъзан киши ўз шуурида мислсиз қудрат, жўшқинлик, бунёдкорлик туйғуларини ҳис этадики, қўйиб берсангиз, шу топда бутун дунёни бошида кўтариб юришга қодирдек. Демак, билингки, Сиз билан қалбингиз «мулоқот»га киришяпти...

* * *

Дунёда қалб осойишталигидек, юрт тинчлигидек ҳузурли онларни билмадим...

ЯХШИЛАР БОРЛИГИ УЧУН...

Олам яралиши мўъжиза, инсоннинг дунёга келиши мўъжиза, бу мўъжизани англай олмай ўтаётган бизлар яна бир «мўъжиза»?!

* * *

У ҳаёти давомида ниманидир интиқ-интизор кутиб яшади. Умри охирлаб, ортга қараса, ўша «нима»нинг олдидан аллақачон беписанд ўтиб кетган экан...

* * *

Дунёда яхшилар борлиги учун яшагинг келади. ✓

* * *

Инсоннинг бу дунёда йўқотадиган ҳеч нарсаи йўқ, агарки, уни ўлимига қадар топмаган бўлса...

* * *

Киши ўзида йўқ хислатларни бошқалардан ахтаради.

* * *

Қизиқ, одамзод бир умр Яратгандан бойлик, амал, фаровон ҳаёт ато этишни сўраб ялиниб-ёлборади, аммо барчасининг асоси бўлмиш ақл ва фаҳм-фаросатни сўрамайди.

* * *

Қизиқ, барчамиз у ёки бу аъзомиз оғриганидан шикоят қиламиз, аммо ҳеч қайсимиз хасталикнинг бош сабабчиси — нафсимиздан нолимаймиз...

* * *

Кимки барча яхшилик ва ёмонлик илдинини излаб ўзидан топибдими, у бу дунё сиру асрорининг тагига етибди.

* * *

Аксарият одамлар икки нарсанинг меъёри-ни билмасдан яшашади, яъни сабр ва журъат.

* * *

Кўпчилигимизда бир қусур мавжуд — ўзимизнинг «Мени» мизни бошга тож қилиб кийиб олганмиз. Гўёки, барчадан ақллимиз,

ҳаммадан дономиз. Бошимизга тушадиган ёки тушган минг хил савдою турли ихтилоф ва балолар айнан шу «Мен»нинг оқибатидан эмасмикин...

* * *

Дунёда ёлгончилик, тамагирлик ва хиёнат бўлмаганда, балки бу олам абадий турармиди?!

* * *

Мен алдайман, сен алдайсан, у алдайди, қарабсизки, ҳалол билан ҳаром аралашиб, ўша ердан файзу барака кўтарилади. ...Бугун жаҳонда рўй бераётган қиргинбарот уруш, турли офат, бало-қазолар шулар оқибатидан эмасмикин?!

* * *

Шундай кунлар келадики, кишилар ўзларининг ёлгончиликларидан уяла бошлайдилар...

* * *

Ақли, фаҳм-фаросати етарли бўлмаган кишининг эғнидаги зарбоф тўн ҳам унинг қадрини оширмайди...

* * *

Гоҳида баъзи бир ақлли сўзларни мазмун-моҳиятига етмасдан гапириб қўямиз-да, сўнг унга амал қилолмай қийналамиз.

* * *

Ўта мағрур, ўзини ҳар қандай ишга қодирман, деб ҳисоблаган инсон ҳам касаллик, зилзила, тўфон, сел, ёнғин каби турли офатлар юз берганда Яратган олдида қанчалик ожиз эканини сўзсиз тан олишга мажбур!

* * *

Қўлида қоғоз-қалам бор, инсон ёзсин дардин беармон...

* * *

Тамасиз Устоз... барчага Устоз.

* * *

Дунёда ҳеч тўйиб бўлмайдиган нарса — ҳикматли сўздир.

* * *

«Кўрмайин босдим тиконни», дейишади. Уни кўра-била туриб босаётганлар қанчадан-қанча...

Хуршид Зиёхонов.
«Карвонбошининг сўнги илтижоси».

21

* * *

Ҳар қандай сафарнинг тугамоғи бор... Эзгу амаллар билан «юки» мизни енгиллатишга шошилайдик.

* * *

Дедилар: «Қалбингиз кирланишидан ҳосил бўладиган юкдан сақланингиз». Зотан, бу оламда унинг оғирлигини кўтариб юришдан мушкулроқ юмуш йўқдир.

* * *

Инсонга хос бўлмаган хулқ, хатти-ҳаракатлар, «томоша»лар киши қалбини ранжитади.

* * *

«Инсон қалби билан ҳазиллашманг». У шунчалик нафис, нозик, покизаки, сўз билан ифодалашнинг имкони бўлмас, қўл билан чизиб бўлмас. Фақат уни соф, самимий, эзгу ниятга йўғрилган туйғулар орқалигина илғай олиш мумкин. Агар адашмасам, қалбнинг «сўзи» бу — меҳр-муҳаббат, севги, эътибор, оқибат сингари инсоннинг ботиний фазилатлари орқали ифодаланади.

* * *

Кўпинча камтарин, оддий инсонларнинг дилини билиб-билмасдан ранжитиб қўямиз. Ваҳоланки, айнан шу тоифадаги инсонларнинг қалби ўта нозик бўлади. Чунки уларнинг оддийлиги қалбларидаги ҳис-туйғунинг нафислиги ва буюклигидан далолатдир.

* * *

Қалби тоза кишиларни учратиш қандай яхши, улар билан бир умрга йўлдош бўлиш нақадар бахт!

* * *

Денгизнинг қудратини довул турганда билганимиздек, бир кишининг бошқа бир инсонга бўлган муҳаббатини ўша инсонга нисбатан меҳри товланганда, қалби жўшганда сезиш мумкин...

* * *

Муסיқа ва шеърни фақат ичида дарди борларгина тинглай олади. Чунки асл мусиқани, шеърни, санъат асарини қалбида дарди борларгина ярата олади...

Алишер Алиқулов.
«Машшоқлар».

24

* * *

Аллоҳ сен билан «шартнома тузмаса-да», аммо сўраганингни беради. Лекин... Лекин бу «Худо хоҳласа», «Худо беради», деб оёқни узатиб ётиш эмас, балки бунинг учун ёниб интилиш, изланиш, меҳнат қилиш лозим...

* * *

Инсон бир умр мўъжиза кутиб яшайди, лекин асл мўъжиза унинг ўзида яшириниб ётганини доим ҳам англайвермайди.

Бобо ва набира.

26

Устоз ва шогирднинг савол-жавоблари

ИНСОНДАН НИМА ҚОЛАДИ...

Дедим:

— *Ҳар бир мавжудот муҳтож бўлган нарса недур?*

Деди:

— Меҳр.

Дедим:

— *Кўздан ҳам ўткирроқ нарса-чи?*

Деди:

— Инсонларнинг «қалб кўзлари».

Дедим:

— *Инсон ким эрур?*

Деди:

— Умри давомида Инсонни тушунишга ҳаракат қилиб ўтадиган онгли мавжудот.

Дедим:

— *Ҳаёт нима?*

Деди:

— Кишиларнинг бутун амаллари битилган, хоҳласа-хоҳламаса, ҳар куни бир варағи йиртиб олинадиган умр дафтари.

Дедим:

– *Қалб амри нима?*

Деди:

– Дилдан отилиб чиққан садо.

Дедим:

– *Нимани баҳолаб бўлмайди?*

Деди:

– Эзгу амални, камтарликни, садоқатни...

Дедим:

– *Эзгу амал нима?*

Деди:

– Қалб, тафаккур ва вужуд муштараклигида амалга оширилган ҳаракат.

✓

Дедим:

– *Инсондан нима қолади?*

Деди:

– Ўчмас из... агар у инсондек яшаган бўлса.

Дедим:

– *Ор нима, номус нима?*

Деди:

– Инсондаги эт ила тирноқ каби ажралмас олий фазилатлар.

+

Хуршид Зиёхонов.
«Само билан мулоқот».

29

Дедим:

— *Дунё нима?*

Деди:

— Қувса қочадиган, қочса қувадиган, ҳеч қачон етиб бўлмайдиган, ҳеч қачон тўйиб бўлмайдиган, ҳеч қачон дўстлик қилмайдиган бевафо ёр.

Дедим:

— *Меҳр-оқибат нима?*

Деди:

— Инсонни инсон даражасида ушлаб тургувчи улуғ фазилат.

Дедим:

— *Севги нима?*

Деди:

— Бировга бериб бўлмайдиган, пулга топилмайдиган, фақат дил амрига қулоқ соладиган нодир туйғу.

Дедим:

— *Инсонга ҳамиша камлик қиладиган хислатлар нималар?*

Деди:

— Улар учта: билим, одоб, фаҳму фаросат.

Дедим:

— *Уларга эришиш йўллари қандай?*

Деди:

— Билимга киши ўз меҳнати орқали етишади, одобга — билим, ота-она ва устозлар кўмагида эришилади. Фаҳм-фаросат фақатгина ато этилади!

Дедим:

— *Нимани ўргатиб ва ўрганиб бўлмайди?*

Деди:

— Соддадилликни ...

Дедим:

— *Кишилар ботинан бир-бирлари билан нимада фарқланади?*

Деди:

— Уч нарсада: дилда, тилда, амалда.

Дедим:

— *Зоҳиран-чи?*

Деди:

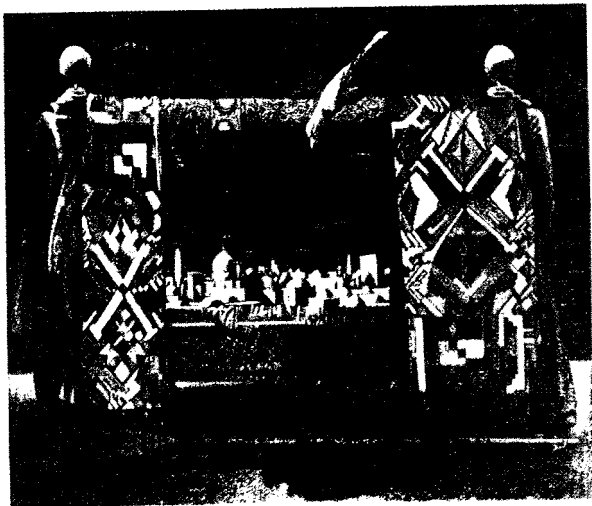
— Беш нарсада: ёш, ақл, вазн, бўй ва жинсда.

Дедим:

— *Бешикнинг тобутдан фарқи нимада?*

Деди:

— *Биринчисига фаришта мисол гўдак ётқизилса, иккинчисига бутун гуноҳу савобларга тўла амаллар эгаси ётқизилади...*

Неъмат Жўраев.

«Бешик».

32

Дедим:

— *Ўхшашлиги-чи?*

Деди:

— Иккисига ҳам ётқизилган ўша жонзот ҳеч бир қийинчиликсиз сиғади....

Дедим:

— *Сабр нима, қаноат нима?*

Деди:

— Сабр — бу киши бошига ғам-ташвиш тушгандаги чидам; қаноат — бориға ҳам, йўғига ҳам ҳаминша шукр қилувчи инсондаги ботиний фазилат.

Дедим:

— *Дустларга нимани тиласам энг катта яхшилик тилаган бўламан?*

Деди:

— Соғлиқ, Садоқат ва Тамасизликни!

Дедим:

— *Тинчлик нима?*

Деди:

— Муайян бир жамоанинг фикр-маслаклари, орзу-истаклари муштарак бўлган ошайиблик даври.

Дедим:

— *Инсон бошқа яратиқлардан нимаси билан фарқланади?*

Деди:

— Икки нарсада: ақл-тафаккури ҳамда ... очкўзлиги билан.

Дедим:

— *Хотин ким?*

Деди:

— Хонадоннинг маликаси: яхши бўлса — ҳаётинг жаннати, ёмон бўлса... ҳаётинг дўзахи.

Дедим:

— *Қўшни ким?*

Деди:

— Хурсандчилигингда ҳамроҳ, ёмон кунларингда ҳассакаш бўлгувчи инсон... Агарда у мунофиқ бўлса, ҳаётдаги хавфли душманинг...

Дедим:

— *Садоқат нима?*

Деди:

— Ҳеч бир нарсага тенглаштириб бўлмайдиган, ҳеч нарса билан алмашиб бўлмайдиган инсоний бурч, туйғу.

Дедим:

— *Кишига нима бир умр тинчлик бермайди?*

Деди:

— Орзулари... Армонлари!

Дедим:

— *Дунёда инсон учун энг қўрқинчли нарса нима?*

Деди:

— Халқ нафратига учраб, виждон азобида қолиш!

Дедим:

— *Ким кучли, бир кишими ёки юз киши?*

Деди:

— Бир киши... агарки, унда ўша юз кишининг фаҳм-фаросати ва шижоати мужассам бўлса...

Дедим:

— *Қандай юмушнинг охири хайрли бўлмайди?*

Деди:

— Ҳар қандай ишнинг бошини тутмасдан туриб, ёмон ният қилинса...

Дедим:

— *Инсон умридаги «ямоқ»лар нималар?*

Деди:

— Унинг қалб жароҳатлари ...

Дедим:

— *Қачон инсонлар ўртасида ўзаро тотувлик, иноқлик юзага келади?*

Деди:

— Қачонки, уларнинг айтган сўзлари қалбларида ҳам уйғунликни пайдо қилса...

Дедим:

— *Кўпчиликда мавжуд бўлган нуқсон нима?*

Деди:

— Ўзининг ақллилигини бошқаларга кўрсатишга интилиш...

Дедим:

— *Ақлли ким?*

Деди:

— Борлиқнинг гўзаллигини кўра билган ва уни қадрлай олган...

Дедим:

— *Ким юксак?*

Деди:

— Ўзини ер каби хокисор тутган киши.

Дедим:

— *Инсонлар бир умр интиладиган, бироқ ҳаммага ҳам насиб қилавермайдиган неъмат нима?*

Деди:

— Қалб осойишталиги...

Дедим:

— *Дунёни нима ларзага солади?*

Деди:

— Мурғак қалбнинг изтироби, мазлумнинг чеккан ноласи...

Дедим:

— *Ким донишманд?*

Деди:

— Ўз айбини кўра билган ва уни тан олган киши.

Дедим:

— *Буюклар ҳаётидан нима олинади?* ✓

Деди:

— Ибрат олинади, унга амал қилинади.

Дедим:

— *Нодонлар ҳаётидан-чи?*

Деди:

— Сабоқ олинади, ундан хулоса чиқарилади.

Дедим:

— *Қандай гапнинг шов-шуви катта?*

Деди:

— Секин, шивирлаб айтилган гапнинг!..

Дедим:

— *Шодликнинг ибтидоси нима?*

Деди:

— Ғам.

Дедим:

— *Ғамнинг интиҳоси-чи?*

Деди:

— Шодлик.

Дедим:

— *Бундаги мантиқ нимадан иборат?*

Деди:

— Шодлик йўқ жойга ғам ўрнашади, ғамнинг ўрнини эса, вақт ўтиб шодлик эгаллайди...

Дедим:

— *Дунёда ҳеч қандай бойлик ёки пул билан сотиб олиб бўлмайдиган «инсоний сармоя»нинг номи нима?*

Деди:

— Жудаям оддий: инсонлар қалбига йўл топа билиш...

Дедим:

— *Аксарият инсонлар йўл қўядиган хато нима?*

Деди:

— Вақтдан унумли ва мақсадли фойдалана билмаслик...

Дедим:

— *Вақт нима?*

Деди:

— Буюк инсонлар учун ҳамиша етишмайдиган, аксарият учун кўпинча бой бериладиган имконият...

Дедим:

— *Мард кишининг хислатлари нималарда синалади?*

Деди:

— Асосан уч нарсада: кечиримлилик, масъулиятни ўзига олиш ва сўзида тура билишда...

Дедим:

— *Инсонлар ҳаётида кўпинча эҳтиёж сезадиган хислатлар нималар?*

Деди:

— Асосан уч нарса: теран фикр, ҳисни жиловлаш, қаноат...

Дедим:

— *Тамадан ҳам кучли нарсани айтсангиз?*

Деди:

— Тама йўлидаги тамагирлик!..

Дедим:

— *Дунёда нимани топиш мушкулу нимани йўқотиш осон?*

Деди:

— Яхши ном қозониш жуда мушкул, уни йўқотиш осон. Зотан, обрў мисқоллаб топилади, билъакс инсоннинг бир арзимаган но-жўя ҳаракати сабаб, ушбу яхши ном бир онда чилпарчин бўлиши мумкин...

Дедим:

— *Ҳар бир киши учун бу ҳаётда бажарилиши мушкул бўлган вазифалар нималар?*

Деди:

— Айтган сўзига ўзи тўлиқ амал қилиши; ўзганинг омонатини у ишонганидек сақлай билиши; дўстлашган кишисининг ҳам бахтли, ҳам оғир кунларида бирдек ёнида туриши; ўзига раво кўрмаган нарсани бировларга ҳам раво кўрмаслик...

Дедим:

– *Нимани кечириб бўлмайди?*

Деди:

– Хиёнатни, хиёнатни ва яна хиёнатни...

Дедим:

– *Булар нималар?*

Деди:

– Ватанга хиёнатни, элига хиёнатни, оиласига (ўзига) хиёнатни.

ОТА НЕГА ФАРЗАНДИГА ТАНБЕҲ БЕРАДИ?

Дедим:

– *Ота ким?*

Деди:

– Яратганнинг инояти ила фарзанд дунёга келишига сабабчи, умрини зурриёдларини асраб-авайлаб, вояга етказишга багишлаган зот.

Дедим:

– *Она ким?*

Деди:

– Яратганнинг инояти ила фарзанд дунёга келишига сабабчи бўлган, зурриёдлари учун жонидан кечувчи муътабар зот.

Дедим:

– *Ота нега фарзандига танбеҳ беради?*

Деди:

– Бошқалар танбеҳ бермаслиги учун!

Дедим:

– *Ота-она яқинми, Устоз яқинми?*

Владимир Бурмакин. «Аёл».

Деди:

— Иккиси ҳам. Ота-онанинг яқинлиги — агарки, улар фарзандига устоздек тарбия бера олса, Устознинг яқинлиги — худди ота-онадек шогирдига нисбатан меҳрибон бўлса...

✓ Дедим:

— *Ҳар бир ота-онанинг эзгу орзуси нима?*

Деди:

— Комил фарзандни вояга етказиш.

✓ Дедим:

— *Бунга қандай эришилади?*

Деди:

— Асосан тўрт нарса — ҳалол ва меҳрибон ота-она, қаттиққўл ва талабчан устоз, самимий ва содиқ дўст, маърифат ва илм орқали эришилади.

Дедим:

— *Аксарият ота-она йўл қўядиган хато нима?*

Деди:

— Фарзандидан унинг имкониятидан ортиқча бўлган нарсани талаб қилиш ёки айтарли ҳеч нарсани талаб қилмаслик.

Содиқжон Раҳмонов.
«Суҳбат».

45

Дедим:

— *Отани нима адо қилади?*

Деди:

— Уч нарса: боласининг бевақт ўлими, ноқобил фарзанд ва кексайган чоғида аҳли аёли ҳамда зурриёдларидан меҳр-эътибор кўрмаслик.

Дедим:

— *Нима кўнглини юксалтиради?*

Деди:

— Уч нарса: фарзанди туфайли эл-улус олдида ҳурматининг янада ошиши; набира-сида фарзандига берган тарбиянинг намоён бўлиши ҳамда зурриёдларининг қувончига шериклик...

Дедим:

— *Энг бахтли ота-она ким?*

Деди:

— Турмушда, комил тарбияда нафақат ўз фарзандига, балки ўзгаларга ҳам ибрат бўла олганлар.

Дедим:

— *Қомили устоз ким?*

Деди:

— Ўзида зоҳирий ва ботиний гўзалликни мужассам этган зот.

Дедим:

— *Нимадан юмшоқ ва нимадан қаттиқроқ нарса йўқ бу дунёда?*

Деди:

— Она меҳридан, Ота қаҳридан...

Дедим:

— *Тарбиячи ким?*

Деди:

— Аввало, болаларни севувчи, маърифатли ва фидойи инсон.

Дедим:

— *Қандай ўстоз шогирди учун ибрат бўла олади?*

Деди:

— Пок орзуларига унинг ўзидек ишонса, муваффақиятига ундан-да ортиқ қувонса... шогирдининг ҳар бир ишига меҳрли ва эътиборли бўлса.

Заҳириддин Муҳаммад Бобур портрети.
XVI аср. Муаллифи номаълум. Бобурнома
расмлари (миниатюра) альбомидан. Асл
нусхаси Британия музейида сақланмоқда.

АҚЛЛИ ФАРЗАНД КИМ?

Дедим:

— *Фарзанд нимани танлолмайди?*

Деди:

— Ватанни, ота-онани, туғилиш вақтини, исмни.

Дедим:

— *Фарзанд учун бу дунёда энг оғир гуноҳлар нималар?*

Деди:

— Ота-онага оқ бўлиш, халқ нафратига учраш, Ватанга хиёнат...

Дедим:

— *Ақлли фарзанд ким?*

Деди:

— Ота-онаси ҳаётлигида ва умуман мумкин бўлган барча имкониятдан оқилона фойдалана билган ва кейинчалик, албатта, оиласига, элига, юртига манфаати тегадиган фарзанд.

Дедим:

— *Умр мазмуни нимада?*

Деди:

— Уни беҳудага исроф этмасдан яшашда!

Дедим:

— *Исроф этмаслик, деганда нени англамоқ даркор?*

Деди:

— Умрни тўрт нарсага йўналтириш: дунёвий илмларни ўрганиш ҳамда диний илмдан бохабар бўлиш; ҳалол касб эгаси бўлиш; ота-она ва эл хизматида бўлишлик...

Дедим:

— *Ҳаётда энг афсусли нарса нима?*

Деди:

— *Топганини йўқотиш...*

Дедим:

— *Улар нималар?*

Деди:

— *Олинган билимни унутиш; қилган савоб ишларини миннат топи ила «янчиб ташлаш»; машаққат ила эришилган меҳнатнинг маҳсулига эга бўлмаслик.*

Дедим:

— *Ҳар бир фарзанд учун энг зарур бўлган тўрт юмуш нимадан иборат?*

Деди:

✓ — *Ёшлиқда мукаммал илм ўрганиш; эгаллаган ҳунари ила бошқаларга фойдаси тегиб, яхши ном қозониш; ота-она, эл хизма-*

Эркабой Машарипов.
«Алпомиш».

51

тида бўлиш ва ҳамиша пок ният, гўзал хулқ билан юриш.

Дедим:

— *Ота-она, элга хизмат қилган фарзанд нима топади?*

Деди:

— Иззат-икром, қалб сокинлиги ва ... бениҳоя ажру савоб!

Дедим:

— *Қандай сабоқ шогирд онгидан мустаҳкам жой олади?*

Деди:

— Ишончли далил, ҳаётий мисол ва шахсий ибрат орқали берилган сабоқ.

Дедим:

— *Шогирд учун энг оғир, аммо шарафли нарса нима?*

Деди:

— Муносиблар ичида муносиб бўлиш ...

Дедим:

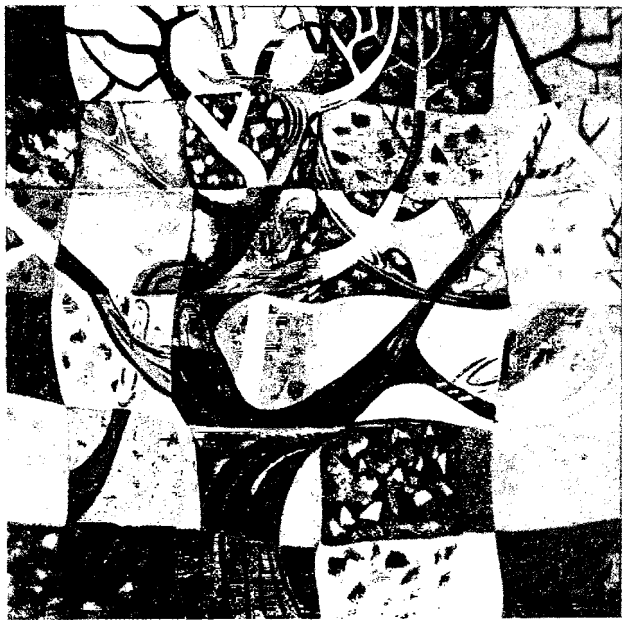
— *Қай тоифа кишиларнинг ёши эътиборга олинмайди?*

Деди:

— Тўрт тоифа: устоз, ота-она, фозил киши ва раҳбарнинг...

Владимир Бурмакин.
«Самарқанд осмонида қуёш чиқмоқда».
Олмония. Summersbach галереяси.

Ҳасан Саидвалиев.
«Йил фасли».
54

«ТЎРТ» ЛИКЛАРДАГИ ТЎРТ ҲИКМАТ

Тўрт нарса инсонга ҳамиша панд беради: *ўз соғлигига нисбатан бефарқлик; фарзанд тарбиясига эътиборсизлик; синалмаган дўстга барча сиру синоатларни айтиш; ўзгаларга зулм қилиш.*

* * *

Тўрт неъмат бор жойда ҳамиша тўртта хавф мавжуд: *сахийликда ноҳолис дўстларнинг кўпайиши; бойиган сайин очкўзлик ҳиссининг ортиши; илми кўпайган сайин «мен»лик туйғусининг етилиши; инсонларга холисона хизмат кўрсатишда тамағирлик қилишга бўлган иштиёқнинг ошиб бориши.*

* * *

Тўрт нарса тўрт нарса билан келишмайди: *эзгулик билан бахиллик; камбағал билан бой; маърифат билан жаҳолат; олижаноблик билан пасткашлик.*

* * *

Тўрт нарса тўрт нарсасиз амалга ошмайди: пок ниятсиз эзгу амал; ялқовликдан воз кечмасдан туриб фаровон турмуш кечириш; ўзгаларга меҳр-эътибор кўрсатмасдан туриб иззат-икром қозониш; ўз айтганига амал қилмасдан туриб бошқаларни ортидан эргаштириш.

* * *

Тўрт нарса кишини бир умр қийнайди: виждонга қарши бориш; ноўрин сўз ва ҳаракат; имкони бўла туриб ўзгаларга ёрдам бермаслик; умрни исроф этиш.

* * *

Тўрт нарсадан ҳеч ким, ҳеч қачон кафолатланмаган: бевақт ўлим; қуруқ тухмат; турли бахтсиз ҳодисалар; бошқалар меҳр ва эътиборидан четда қолиш.

* * *

Аввали ширин бўлиб туюлган тўрт нарсанинг охири яхшилик билан тугамайди, булар: ёшлиқда умрни беҳуда ишларга сарф этиш; меҳнатсиз топилган бойлик; бировлар

*ҳисобига ташкил этилган қуюқ зиёфат;
оқибатини ўйламасдан турли майл-истаклар-
га берилиш.*

* * *

Камида 12 нарсa инсон учун умри давомида энг зарур ҳисобланади. Булар: *юртида осойишталик ва фаровонлик; соғлиқ; ақл; меҳрибон ва тадбиркор умр йўлдоши; яшайдиган уй; минадиган улов; ақли расо фарзанд; мақбул касб; содиқ дўст; зоҳирий ва ботиний гўзаллик; тамасиз устоз.*

БИР-БИРИНИ ТУШУНИШ...

Гоҳ-гоҳида “*Сен мени тушунмайсан*”, дея бир-бирига таъна қилаётган кишиларни учратиб қоламиз.... Бир киши ўзганинг қалбини тушуниши учун унинг ҳолатига ки-

Бахтиёр Умаров.
«Хўрозлар».

риши керак. Ҳолатига кириш учун эса, бу инсоннинг қалбига йўл топа билиши лозим. Хўш, аввало, айтинг-чи, инсон ўзини ўзи тушунадими? Бир инсон ўзлигини билиш учун 50—60 йиллик умрни яшаб ўтади-ку! Ваҳоланки, бир умр яшаб ўз қалбига «Йўл топа олмаганлар» қанчадан-қанча...

Демак, кишиларнинг бир-бирини тушуна олишлари сизу биз ўйлаганчалик осон иш эмас экан...

Лоқайдлик оқибати

Унинг бу дунёда йўқотадиган ҳеч нарса-си йўқ эди. У ўзини ҳаммаша ғирт етим ҳисобларди, чунки Ота ичар, Онанинг мияси кирди-чиқди, қўшнилар бераҳм. Маҳалла аҳли лоқайд эди. Ва у ... бу ишга қўл урди...

Зое кетган умр...

Бу кимса дунёга ҳамма каби яланғоч ҳолда келди. Сўнг уни кийинтиришди. «Ул зот» улгайгач, аввал йиглади, кейин кулди, тўйгунича еди, ичди, киядиганини кийди. Сўнг эса... қандай келган бўлса, шундай кетди.

Михаил Антонов.
«Чиганоқдаги гўзаллик».
60

Ялқов ҳақида митти масал ёки ёшлар
учун асал...

Эркатоӣ фарзанд эди У. Ота-она тирик, егани олдида, емагани ортида, ҳеч бир гам йўқ. Ниҳоятда бой-бадавлат яшашарди улар. Вақт ўтиб, Ота-она ҳаётдан кўз юмди, бойлик тугади, «дўстлар»и қочди. Ўзининг эса вақтида таълим олмагани боис, бирор-бир ҳунари йўқ эди. Оқибатда, тирик мурдага айланди.

«Ўтмас пичоқ» ёхуд нозик ибрат

Ота қишлоқдан шаҳарга, ўғлиникига ташриф буюрди. Келинининг оғриниб иш қилаётганини, ўғлига нисбатан бўлган ҳурматсизроқ муносабатини сезган отахон ўғли билан у ёқ-бу ёқдан номигагина гаплашиб ўтирган бўлди. Сўнг келинига қарата: «Келин, бор пичоқларни йиғиб берсангиз, бозорга тушиб бир чарклатиб келмасам, бу уйда пичоқ ўтмаслашиб қолибди», — деди. Пичоқларни олиб бозорга тушди. Бу вақтда ўғил ушбу илмоқли гап тагидаги маънони фаҳмлаш билан овора эди.

Антиқа

Автобус салоида ҳар битта йўловчининг чиптаси бор-йўқлигини текшираётган нозирга қараб, беихтиёр хаёлга толасан, киши. Инсон бўри билан қуённи ёнма-ён велосипедда юришга ўргатди, филни фойдали ишларга жалб қила олди, денгизни измига сола билди, аммо ўзи автобусга чиққанида вақтида ёки ўз хоҳиши билан чипта олишни умри давомида ўрганмади, ўрганмади-да?!

Маст киши ҳақида масал

Бу кимса ҳаддан ортиқ ичарди. Ҳатто чой, сув ўрнига ҳам ўша «ўлгур»дан истеъмол қилишга ҳаракат қилар, ҳаётининг мазмунини шу билан боғлаган эди. Унинг касри эса фарзандларига урарди. Охир-оқибат топгани шу бўлди: миядан ақл, қалбдан ҳикмат, ўзидан субут ва диёнат кетди. Одамлардан эса, кўплаб таъна-дашномлар етди.

Ўхшашлик...

Иккита мол катта автомагистралнинг қоқ ўртасидан кесиб ўтаётган бўлса, билингки,

албатта улардан биттаси ё сакраб, ёхуд жойи-
да тўхтаб қолиб, йўлда ҳаракатланишингиз-
га халақит беради. Гарчи, улардан бири...
иккинчисининг эгаси бўлса-да....

Сўнги бекат...

Бекат. Автобус келиб тўхтади. Унинг
зинасидан ҳарсиллаб чиқа олмаётган кампир
шу аснода ҳайдовчидан сўради: *«Ўғлим, ав-
тобусинг «Қабристон»гача борадимми?»* Кам-
пирга йўловчилардан бири ҳозиржавоблик
билан деди: *«Ҳа, Онахон, бемалол чиқаве-
ринг, ҳаммамиз ўша ёққа борамиз. Охирги
бекат — қабристон?!»*

«Ўзгалар учун» яшаб ўтилган умр...

У умри давомида ўзгалар нима деганини
тўти сингари қайтарар, бошқалар “гоя” си-
ни ҳар жойга тиқиштирар эди. Ўз фикрини
билдириш гали келганда, афсуски, ул зот
нариги дунёга «жўнаворди». Шундай қилиб,
ўзгалар фикри ва гояси билан яшаб ўтилган
яна бир умр ниҳоя топди...

«Таянчсиз ишлама...»

Бир куни дўстим билан машинада кетаётган эдик, тасодифан кўзимиз «КамАЗ» русумли автокран кабинасининг ташқи томонидаги «Таянчсиз ишлама» деган ёзувга тушди. Дўстимдан сен таянч деганда нимани тушунасан, деб сўрасам, қайдам, дегандек, елка қисди. Беихтиёр хаёл суриб қолдим: дарҳақиқат, инсоннинг таянчи ўзи нима, оламнинг таянчи-чи?! Афсуски, бундай саволларни жавобсиз қолдириб яшаб ўтиб кетяпмиз...

«Дунёнинг эгаси»

Қизиқ, барчамиз бир-биримиздан самимийликни истаймиз, талаб қиламиз. Ваҳоланки, соф, беғубор муносабатлар фақатгина болажонларда бўлади. Ҳар қандай болакайга конфет ёки музқаймоқ каби ширинлик бериб, эвазига хоҳлаган нарсангизни ундан олишингиз мумкин.

Чунки уларнинг муносабатлари ҳар қандай муғамбирлик, тамадан холидир. Шунинг учун ҳам улар дунёнинг эгаси ҳисобланади.

Дунёнинг эгаси.

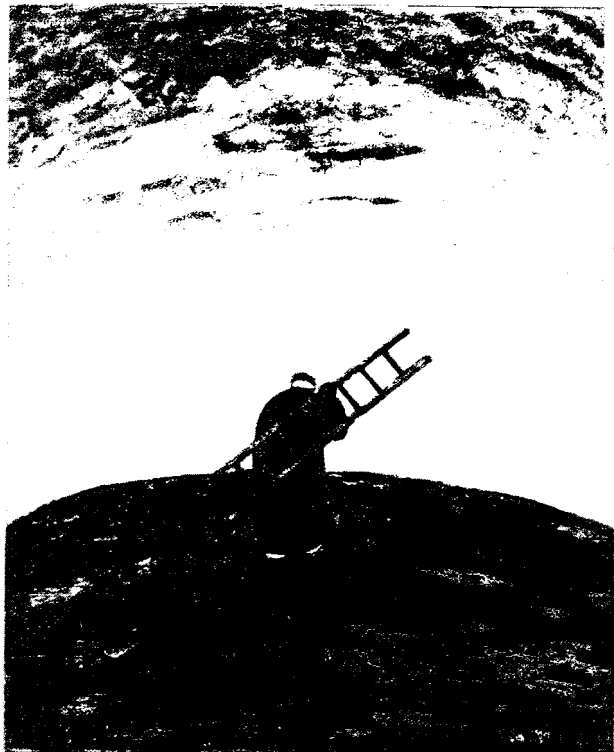
Энг тадбиркор

Одамзоднинг нафсини қондириш учун ба-
жарадиган амаллари олдида ҳеч бир жонзот,
ҳатто энг ёвуз ҳайвон ҳам ип эшолмайди.
Қўпам узоққа бормайлик, оддийгина мисол:
сигирнинг сутини соғиб олиш учун уни ийди-
риш лозим, яъни, аввало, сигирни бузоқ эми-
ши зарур. Шу жараён бизда қўйидагича амал-
га оширилади: бузоқ бор-йўғи бир-икки марта
эмизилади, холос. Сигирдан сут кела бошла-
гач, бузоқ бечорани чеккага мўлтиратиб қўйиб,
бор сут соғиб олинади.

Хўш, айтинг-чи, бу оламда одамзоддан-
да кўра муғамбирроқ мавжудотни яна қаер-
дан топасиз...

«Айбдор»

Аксарият ўз обрў ва қадр-қимматини бил-
май яшайди. Ҳуда-беҳуда ишларга аралашиб,
танишлари учун арзимаган илтимослар қилиб
обрўси «тўкилишига» ўзи сабабчи бўлиб
қолади. Бироқ, ҳамиша айбни бошқалардан
қидиради.

Йигитали Турсунназаров.
«Осмонга сафар».

67

Сирли хилқат...

Одамзод жуда қизиқ. Бир қарасанг, космосни забт этиб, мисли кўрилмаган янгиликлар кашф этиб, лол қолдиради кишини, яна бир қарасанг, осмонўпар биноларни ер билан яксон қилиб, ўз жонига ўзи қасд қилади. Бир қарасанг, ўлмас асарлар, бетакроп санъат намуналарини яратиб, адабиёт ва санъатни илоҳийлик даражасига кўтаради, яна бир қарасанг, ҳатто бадбўй чекимлиқносни тилини тагига ташлаб оғзида бутун умр олиб юради... Яратган томонидан ато этилган ақл, иймон, солиҳ амаллар инсонни олам гултожисига айлантирса, ҳайвоний ҳирс, риё, пасткашлик каби жирканч иллатлар одамзодни жамики мавжудотлардан кейинги ўринга қўяди.

Демак, инсонни мана шу яхлитликда қабул қилиш керак экан...

Ибтидо ва интиҳо

Дунё меҳр-муҳаббатдан пайдо бўлган. Қалбимизда меҳр-муҳаббат, оқибат бор экан, олам ва одам мавжуддир. Шундай экан, дунёнинг мавжудлиги меҳр-муҳаббатдадир.

Журъат Раҳмонов.
«Мангу йўлдошлар».

69

ЁРУҒЛИККА ИНТИЛГАН ЗУЛМАТ...

Подшоҳдан сўрадилар:

— *Энг катта орзуингиз нима, подшоҳи олам?*

— Қани эди, бир кеча бўлса-да, салтанат муаммоларини ўйламасдан уйқуга кетсам...

* * *

Фозилдан сўрадилар:

— *Ҳаётдан нима топдингиз?*

— Ҳикмат ва ибрат...

— *Қандай хулосага келдингиз?*

— Ҳикматсиз ибрат бўлмас, ибратсиз ҳикмат...

* * *

Зулматдан сўрашди:

— *Сен нимани соғиниб яшайсан?*

— Ёруғликни.

— *Нимадан қўрқасан?*

— Қоронғиликдан...

Содиқжон Раҳмонов. «Сайилга».

* * *

Қўрқоқдан сўрашди:

— *Айт-чи, сен нега қўрқасан?*

— Агар ўзим ҳам билганимда эди...

* * *

Она заминдан сўрадилар:

— *Сени нима уйлантиради?*

— Яна қачонгача одамлар юзимни қора қилишларига, уларнинг пасткашлигию, ҳайвонлардан баттар тарбиясига чидарканман...

* * *

Бойликдан сўрашди:

— *Сенга нима етишмайди?*

— Қувонч ва хотиржамлик...

* * *

Ватандан сўрадилар:

— *Сени нима ўйлантиради?*

— Ота-боболари яшаб ўтган, ҳозирда ўзлари истиқомат қилаётган ва келгусида авлодлари учун ҳам мўътабар маскан бўлмиш ўз юртларига нисбатан одамларнинг бефарқ ва лоқайд бўлишлари...

* * *

Ватангадодан сўрадилар:

— *Ушалиши қийин бўлган энг сўнгги орзуингиз нима?*

— Қанийди, Ватан йўлида жон фидо қилсам, кошкийди ўз юртимда вафот этсам, ҳеч бўлмаганда, вафот этганимда, қабримга юртим тупроғидан бир чимдим ташланса...

* * *

Тамагирдан сўрадилар:

– *Энг яхши ниятинг нима?*

– Агар жавоб берсам, эвазига менга нима бўлади?..

* * *

Донодан сўрадилар:

– *Ҳаётингни қандай ўтказдинг?*

– Таълим олиш, одоб ўрганиш, ҳикмат йиғиш билан.

* * *

Нодондан сўрадилар:

– *Умринг давомида нима иш билан шуғулландинг?*

– Ҳеч ким изламаган ва тополмаган (фойдасиз?!) нарсаларни ахтариш билан...

* * *

Муҳтарам Зотдан сўрашди:

– *Сиз бундай юксак мартабага қандай эришдингиз?*

– Тўрт нарса орқали: элимга ва юртимга сидқидилдан хизмат қилдим; ишим ва сўзимда ёлғон ҳамда хиёнат аралашмади; туз

Беҳзод Маҳмудов.
«Мангулик».

74

тотган жойим ва ҳурмат кўрган кишиларим-
га янада кўпроқ меҳр кўргаздим; луқмам
ва лафзим ҳалол бўлди.

* * *

Қароқчидан сўрадилар:

— *Дунёда энг ёмон кўрган юмушинг
нима?*

— Бировларни тунаш...

* * *

Бош чўпондан сўрашди:

— *Ушалмаган орзуингизни айтсангиз?*

— Қанийди, қўйларимнинг барчаси эгиз
тугса ва ҳечам уларга бўри тегмаса... «бўри-
лар» еб кетишмаса?!

* * *

Тўтидан сўрадилар:

— *Нима кулгингни қистатади?*

— Кишиларнинг менга тақлид қилишлари.

* * *

Аҳмоқдан сўрадилар:

— *Нима истайсан? Тила, тилагингни.*

У жавоб берди:

— Барча одамлар аҳмоқ бўлиб қолсин...

* * *

Ношукрдан сўрадилар:

— *Сенга нима етишмайди?*

— Айтганим билан фойдаси йўқ, уни Худоям беролмайди...

* * *

Дароздан сўрадилар:

— *Ниманг билан фахрланасан?*

— Пакана дўстларим кўплигидан...

* * *

Филдан сўрадилар:

— *Истагинг нима?*

— Дунёдаги жамики сичқонларнинг биз филларга тегажаклик қилиши тақиқлансин...

* * *

Сархуш кишидан сўрадилар:

— *Сен нима билан фахрланасан?*

— Қўй, бунақа ақлли гапларни. Яхшиси, «яримта»га пулдан чўз..

* * *

Жўжадан сўрадилар:

— *Нима аввал пайдо бўлган: тухумми ёки сен?*

— Тўхтаб туринг, ҳозир ойимдан билиб келаман...

* * *

Асалдан сўрашди:

— *Нега сен айнимайсан?*

— Чунки мен асилликдан пайдо бўлганман...

* * *

Асаларидан сўрашди:

— *Сени қанақа армонинг бор?*

— Асалнинг тамини бир марта бўлса-да, татиб кўриш...

* * *

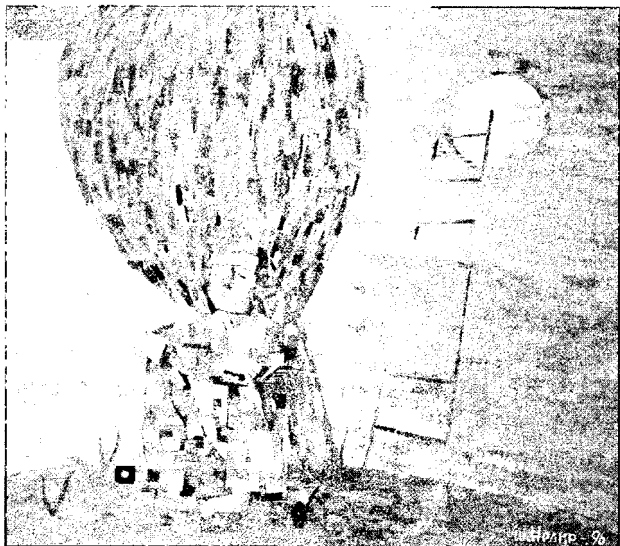
Ошқозондан сўрадилар:

— *Нима меъдангга тегади?*

— Одамзоднинг очофатлиги...

Ишёқмас хаёлпарастнинг
ўйларидан

Қани эди, художон, «Ма, ол, бандам», деб лотереядан битта «Матиз» ютиб олсам-у, «Чимён» ёки «Белдерсой» томонларга чиқиб, мириқиб дам олиб келсам. Машинам ҳеч

Нодир Шоабдурахимов.
«Хаёлпараст».

78

қачон эскирмаса, бузилмаса, ҳамма ҳавас қилса, қанча юрса-да, бензин ҳам ёқмаса...

Аммо... аммо кўчалар чанг-тўзон бўлиб ётибди, машина барибир ўзига чанг «олади». Йўқ, бўлмайди. Нима, ўша ёққа айнан ҳозир боришим шартми? Ана, тоққа қор тушганда борсам ҳам бўлаверади.

...Қизиқ, ундай бўлса, айти пайтда менга машинанинг нима кераги бор?! Кечдим-эй, ўша машинасидан...

* * *

Итнинг орзуси: қанийди, хўжайиннинг қассоблардан дўстлари кўпайса...

* * *

Маймуннинг ҳасрати:

— Тавба, ким ўйлаб топган ўша ойна, деган ўлгурни, қарасанг, чеҳрангни башарага айлантириб, ўзингни ўзингга қийшиқ кўрса-тиб, нуқул кайфиятингни бузгани, бузган...

* * *

Мушукнинг шукронаси:

— Яхшиямки, дунёда сичқон, деган жонзот бор. Шулар туфайли бизнинг жойимиз

тўрда, ҳамиша иззат-икромдамиз. Бахтимизга улар кўпайиб юришсин, ишқилиб ...

* * *

Бир-биридан безор бўлган эр-хотин:

Аёл: Ахир сиз билан шу ниятда бир ёстиққа бош қўйганмидим?!

Эр: Куйиб кул бўлсин ўша ёстиқ. Қани, ўша ёстиқ?! Бурда-бурда қилиб ташлайин...

* * *

«Қамида 30 йил бирга яшашга нотариал тасдиқланган аҳдлашув шартномаси бўлганларгина рўйхатдан ўтказилади» («ЗАГС» эшигига ёзилган эълондан).

* * *

«Қариялар уйи»да осилган эълондан:
Кимга МЕҲР керак...

Римма Гаглоева.
«Интиқлик».

6 – 50

81

МЕН АНГЛАБ ЕТГАН ЕТТИ ҲАҚИҚАТ...

Армонли дунё

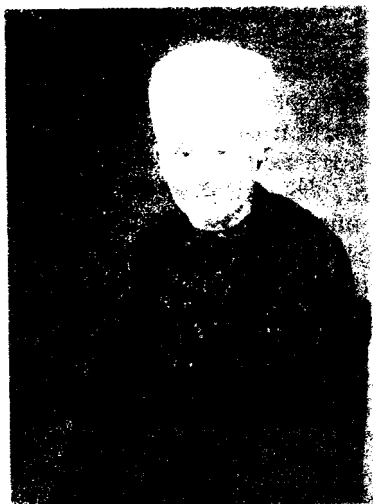
Раҳматли бувим ҳар замонда: «*Бу дунё армондан иборат, болам*», деб қўярди. Ёш эмасманми, бу гапга унчалик ҳам эътибор бермас эдим. Мана, анча улғайиб, ҳаётнинг озми-кўпми ташвишларини бошдан кечириб, юқоридаги пурмаъно сўзларнинг мазмунини чаққандекман.

Дарҳақиқат, устозларни ёхуд қадрдон кишиларнинг ҳолидан хабар олмоқчи бўламиз-у, лекин кўпинча бошқа «муҳим ишлар» билан чалғиб, бориб кўролмаймиз, суҳбатларини ололмаймиз. Барча юмушларни бир томонга йиғиштириб қўйиб, уларга икки огиз илиқ сўз айтиш учун ўзимизда қунт ва ғайрат топа билмаймиз. Афсуски, энди бориб кўришга тараддудланганимизда, уларнинг бетоблангани ёки оламдан ўтгани ҳақидаги нохуш хабарни эшитиб қоламиз...

Демак, ато этилган ақл, фаҳм-фаросатимизни вақтида ва лозим жойда ишлатмасак, биз учун бу дунё ҳамиша армон ва афсусдан иборат бўлиб қолиши мумкин...

Ҳаётдан қувониб, бировларга керак
бўлиб яшаш бахти ёки оддий бир
аёлнинг журъати ва жасорати ҳақида
икки оғиз сўз...

Унинг ота-онаси ёшлигидаёқ вафот этган-
ди. Қизалоқ тоға, аммаларнинг қўлида вояга
етди. Оила, атрофдаги айрим унга нисбатан
кўрсатилган адолатсизликлар, ситамлар унинг
сабр-тоқатли, жасур ва ғайратли бўлиб ўсиши-
га сабаб бўлди.

Рустам
Худойберганов.
«Ҳожар хола».

Ўз билими ва меҳнати билан институтга ўқишга кирган бу шижоатли ва шу билан бирга, кўнгли ярим қиз кундузи ўқиб, кечалари гоҳ касалхонада, гоҳ қариялар уйида фаррошлик қилиб, ўқитувчилик дипломини ҳам қўлга олди.

Йўлланмага кўра, чекка қишлоқлардан биридаги ўрта мактабда ижарага туриб бўлсада, ўз мутахассислиги бўйича дарс бера бошлади. Шу ерлик ҳайдовчи йигитга турмушга чиқиб, тўрт фарзанднинг онаси бўлди.

Тақдирнинг аччиқ ҳазили у бечоранинг бахтини яна «яримта» қилди. Турмуш ўртоғи автоҳалокат туфайли ҳаётдан кўз юмди, тўрт фарзанд билан 28 ёшида тул қолди ва рўзгорнинг барча оғирликларини яна бир ўзи торта бошлади. Фарзандларини вояга етказди, уларни ўқитди, уйли-жойли қилди. Меҳрибон она, меҳрибон мураббий, ҳам маҳалла фаоли, ҳам ёш жувонларнинг дилкаш маслаҳатчиси, қисқаси, ўзи яшайдиган жойнинг «жони-дили» эди.

У ҳеч қачон ҳаётидан нолимас, атрофдагиларнинг бахтидан беҳад қувонар, барча билан самимий эди. Менимча, бундай кенгфеъллик, бу оламда яшаётганига шукроналик, фақат аёл зотигагина ато этилса керак. Зотан, биз эркаклар доим ҳам тушуниб ет-

маган, етолмаган аёллардаги тилсим ва ҳикмат, мана шундай шукроналик тагида яширин бўлса, ажабмас?!

Ота фарзандини жим юриб севади

Ярим кеча. Бола ҳансираб нафас олаяпти. Иссиғи ўлчанди, ўлчагич +41,5 даражани кўрсатмоқда. Ота бечоранинг миясида ҳатто овоз чиқариб айтишга қўрқадиган биргина фикр айланади: «Яқиндагина онасидан жудо бўлганим етмасмиди? Наҳотки, бу фарзандим ҳам... йўқ-йўқ, Худо асрасин бундан».

Болага дори ичирди, баданига камфора спиртидан суртди, «тез ёрдам» келиб укол ҳам қилиб кетди. Бироқ, мурғак қалб танасидаги иссиқнинг чўғи баланд, нафас олиши тобора қийинлашиб борар, мисоли бадани ёнмоқда эди.

Ота охир-оқибат бу ҳолатга чидаб туролмади, жигарбандини бағрига босганча, ичида узоқдан-узоқ алланималар деб пичирлай бешлади. Шу зайлда ота уни қучоғида олиб ётди.

Ниҳоят, тонгга яқин дард чекинди. Боланинг иссиғи тушиб, ота қўйнида ухлаб қолди. У энди бир маромда ором оларди. Бу пайтда эса, ота ўз танасидаги иссиққа ти-

Рўзи Чориев.
«Отамнинг дўсти».

86

шини тишига қўйиб чидар эди. Чунки, у туни билан Аллоҳдан фарзандидаги дардни ўзига беришини ёлвориб сўраган эди...

Дарҳақиқат, ҳар бир ота она сингари зурриёди учун барча нарсага тайёр. Шу билан бирга, ота фарзандига нисбатан қаттиққўл ва талабчан устоз ҳамдир. Фақат у ўз меҳрини ҳаммавақт ҳам намоён қилавермайди, аксинча, ота фарзандини жим юриб севади. Ҳа, биз оталар шундаймиз...

Тут дарахтидек...

Қишлоғимиз чеккасида каттакон тут ўсади. Уни ким, қачон экканини ҳеч ким билмайди. Шундоқ ёнида булоқ ҳам бор. Ўтган-кетган шу тут соясида бир оз ором олади, автобус кутади, гоҳ-гоҳида кўпчилик бўлиб хушчақчақликлар қилишади, баъзан кечқурунлари бўлажак келин-куёвлар шу ерга пинҳоний учрашувга чиқадилар. Ёз пайтлари қушлар бу ерда жазирама иссиқдан жон сақлаб, қўним топишса, баҳор пайтлари, яъни «илик узилди» палласида эса, унинг мевасидан баҳраманд бўлганларнинг сон-саногии йўқ. Ҳатто, шу тут тагида «кўзи ёриганлар» ҳам бор.

Шаҳарга кетиб, ўз қишлоғига «йўлни унутган» фарзандларнинг ота-оналари шу тут-

Собиржон Раҳметов. «Ёмғир».

га суяниб, бир умр уларни кутиб яшаганлар. Балки, ўша ота-оналар болалари билан бирга яшаган даврдан ҳам кўра кўпроқ вақтини айнан шу тут ёнида ўтказгандир. Балки, болаларидан ҳам кўра, уларга яқинроқ сирдош, қалбига малҳам бўлган ягона дардкаш шу тут бўлса, ажабмас...

Хуллас, бу тутнинг қишлоқ аҳлига ва бу ерга келиб-кетгувчиларга тегадиган фойдасини сўз билан ифодалаш қийин.

...Шуларни ўйларкансан, беихтиёр хаёлга толасан, киши. Биз инсонларнинг ҳам умримиз давомида ҳамқишлоқларга, ўзгаларга шу тутчалик фойдамиз тегяптимикин, ота-она тириклигида уларнинг қадрига етаяпмизмикин?! Бу саволларга жавоб бериш жуда мушкул. Чунки, бирор-бир арзимаган нарса сабаб бош-қаларнинг қалбига озор етказамиз, ҳуда-беҳуда ишлар ва кундалик юмушлар билан ўралашиб қолиб, гоҳида ойлаб, ҳатто йиллаб ота-онамизнинг ҳолидан хабар ололмаймиз. Умримиз ниҳояланиб, ўзимиз ҳам фарзандлар эътиборига эҳтиёж сезганда, бу оддий ҳақиқат — ҳаёт фалсафаси эканини тушуниб етамиз. Афсуски, бу вақтда кеч бўлган — қиблагоҳларимиз бу ёруғ дунёни тарк этган бўладилар,

Яқинда қишлоққа йўлим тушди. Кекса тут ёнида одамлар янада гавжум, унинг кишиларга ҳамон фойдаси тегиб, виқор билан савлат тўкиб турибди...

Огир кўприк...

...Мўъжазгина бўлса-да, лекин мустаҳкам қурилган бу кўприкнинг асосий вазифаси катта бир қишлоқни дунё билан боғлаш эди.

Муртазо Иргашев. «Кўприк».

Қачон ва ким томонидан қурилгани номаълум бўлган ушбу кўприк ўз «гарданидан» неларни ўтказмади, дейсиз. Ўттизинчи йиллардан буён бу ердан от-аравалардан тортиб, то юк машиналаригача ўтди. Бу йиллар давомида қанчадан-қанча одамлар у ёқдан-бу ёққа ўтиб қайтмади. Қанча яхши-ёмонни кўрмади бу кўҳна кўприк. Кимдир уни ўз фарзандларига «ҳаёт кўприги» деб атаса, яна кимдир уни қишлоқнинг «халоскорига» ўх-

шатар эди. Яна кимлардир уни қачонлардир бузиб ташлаш пайида юрарди.

Хуллас, ҳаётнинг барча «аччиқ-чучуги»-ни кўрган бу қадим кўприк ҳамма даврда ўз «вазминлиги»-ю салобатини сақлаб қолди. Бежиз кексалар кишилар ўртасида низо чиқса, ёши улугроғига «Сен кўпни кўргансан, бир оз босиқроқ бўлгин, сен ахир катта, оғир кўприксан», дея айтишмас экан.

Тарози ва тўғрилиқ...

«Чорсу»да бозор-ўчар қилиб юргандим, олма сотаётган 16—17 ёшли ўспирин йигитнинг: «Амакижон, менинг тарозим энг тўғри, кеннойи, ҳаққингиз менда қолиб кетмайди, келинг адашманг», дея бот-бот қайтараётганини эшитиб қолдим. Қизиқ, тарози бўлса-ю, нега у тўғри бўлмасин, нечун у мезон, меъёр, деб аталмиш ўз вазифасини бажармасин? Одамзод кундалиқ турмушида, ҳар бир нарсада адолат ўрнатишда мезон сифатида айнан тарозидан фойдаланиб келяпти-ку.

Шу ўринда ён қўшнимиз, суяги савдода «қотган» Муҳаммадамин аканинг эсимни таниганимдан буён: «Ўғлим, тарозида тўғри бўл, харидорнинг ҳақини ўзингга ҳаром, деб билгин. Сен харидорни алдама, сени ва бола-ча-

қанғни тарозини ўзи боқади», деб қайтарган сўзлари ёдимга тушиб кетди. У киши салкам ўттиз йилга яқин шаҳардаги катта бир дўконнинг мудирини бўлиб ишлаган. Мустақиллик шарофати билан уни кейинчалик ўзига хусусийлаштириб олган эди. Муҳаммадамин ака ҳозирда нафақадалар. Матлуба ая билан етти фарзандни фақат луқмаи ҳалолдан едириб-ичирдилар, уларни ўқитишди, уйли-жойли қилишди. Фарзандларидан учтаси ота касбинини эгаллашган, икки нафари олим, биттаси шифокор, яна бири мактабда тарих фанидан ёшларга сабоқ беради. Бугунги кунда маҳалламизда энг ҳурматли оилалардан бири ҳисобланади. Мен шу оилага ҳамиша ҳавас ва ҳурмат билан қарайман. Фарзандларимга худди кўнун инсонлардек тарбия берсам, дейман.

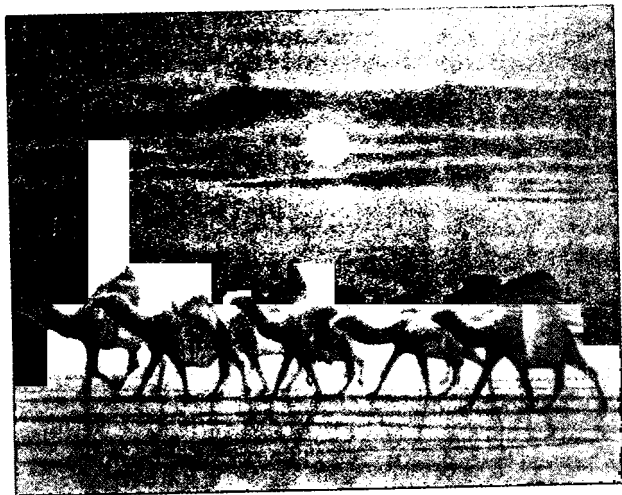
Яқинда маҳалла, эл-юрт ишонч билдириб, Муҳаммадамин аканинг олим фарзандларидан бирини Олий Мажлиснинг қонунчилик палатасига депутат этиб сайлашди...

Менимча, қўшнимизнинг бундай обрў-эътибори, ютуқлари замирида бировнинг ҳақиқага кўз олайтирмаслик, яъни виждон амрига содиқлик ётган бўлса, ажабмас...

Алишер Мирзаев.
«Тақдир эшиги».

93

Икуо Хираяма.
«Тинчлик карвони Шарққа».

94

Қайтар дунё, қилмиш-қидирмиш

У мана етти йилдирки, шу дераза ёнида кириб келаётган ҳар бир янги йилни кутиб олади, «эски»сини кузатиб қўяди. Бу давр мобайнида у етти мартаба баҳорни, етти мартаба ёзни кутиб олди, кузатди, худди шунча марта қолган фаслларни ҳам.

«Қаҳрамон»имизнинг ўзи учун эса, бу йиллар ҳаётининг тафаккур фаслига айланди, десак, янглишмаган бўламиз. Зотан, у шу дераза ортида ўтган умрига назар ташлаб, бу она заминда ташлаган ҳар бир қадамию барча қилмишлари, айниқса, ёшлигида ўта шўхлиги туфайли қанчадан-қанча паррандаю бошқа беозор жониворларга озор берганини кўз ўнгидан бирма-бир ўтказди.

«Қаҳрамон»имиз вақтлар ўтиб, бир амаллаб олий маълумотли бўлиб ҳам олган эди. Буни қарангки, фалакнинг бир инъоми билан у раҳбарлик курсисига ўтирди, аммо... аммо шунда ҳам ўзининг «эски» одатини ташламади. Ўшандагидек муносабатни, зугумни ўз ходимларига нисбатан ҳам қўллади, мансаб йўлида ҳеч нарсадан қайтмай,

кўпларни зор қақшатди... Фасллар кетидан эса фасллар ўтаверди. «Қирқ йилда қайтади» деганлари рост эканми, унинг қилган жабр-ситамлари йиғилиб, ўзининг бошига бедаво дард бўлиб қайтди.

Бир вақтлар тоғни урса толқон қиладиган, полвон келбатли бу инсон ҳайбатининг ҳозир учдан бир қисми қолган. Охирги вақтларда унинг жуссаси кундан-кунга кичрайиб, ҳатто ногиронлик араваси ортидан ҳам кўринмайдиган даражага келган.

Мана етти йилдирки, унинг бир вақтлар мушукчаю ҳали кўзи очилмаган кучук болаларини «тўп» қилиб тепган иккала оёғи фалаж; ўнг қўли ишламайди; одамларга лўқ қилган кўзлари эса анчадан бери кўрмайди; балким юзини шунчалик кўп бепарво тутганми, балким фалажданми, юзи ҳам қотиб қолгандек.

...Бундай пайтларда тез-тез ёшлигини, бувисининг ҳар сафар уни койиб: «Болажоним, уларни тинч қўй, сенингдек уларнинг ҳам жони бор, булар ҳам қаргайди, уларнинг қарғишига қолиб кетмагин», деганларини эслайди.

...Афсуски, энди кеч.

Мана, қия очилган дераза ортига бир гала чумчуқ келиб қўнди, тинмай чуғур-чуғур қилишиб, худди ундан ҳол-аҳвол сўрашаётгандек...

Мундарижа

Нажмиддин Комилов. Ҳаёт ўғити	5
Ҳаёт фалсафаси	10
Ватан равнақи	10
Яхшилар борлиги учун	17
Инсондан нима қолади	27
Ота нега фарзандига танбеҳ беради?	42
Ақлли фарзанд ким?	49
«Тўрт»ликлардаги тўрт ҳикмат	55
Бир-бирини тушуниш	58
Ёруғликка интиланган зулмат	70
Мен англаган етти ҳақиқат	82

Китобда Ўзбекистон Республикаси
Миллий банки бадий галереяси ва
Бадий Академия галереяси асарлари
тўпламидан фойдаланилди.

Адабий-бадий нашр

Обиддин Маҳмудов

ОТА НЕГА ФАРЗАНДИГА
ТАНБЕҲ БЕРАДИ

Муҳаррир *Ҳикоят Маҳмудова*

Мусаввир *Александр Пономарёв*

Бадий муҳаррир *Анатолий Бобров*

Техник муҳаррир *Татьяна Смирнова*

Мусаҳҳиҳ *Фотима Ортиқова*

Компьютерда саҳифаловчи *Галина Отаскевич*

ИБ № 4285

Босишга 07.02.2005 й. да рухсат этилди. Бичими
60×90^{1/32}. Таймс гарнитураси. Офсет босма. 3,125 шартли
босма тобоқ. 5,0 нашр тобоғи. Жами 10000 нусха.
50 рақамли буюртма. 15—2005 рақамли шартнома.
Баҳоси шартнома асосида.

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг
Гафур Гулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи.
700129. Тошкент. Навоий кўчаси, 30//700128.
Тошкент. Усмон Юсупов кўчаси, 86.

Маҳмудов Обиддин
М 37 Ота нега фарзандига танбеҳ беради.
/Обиддин Маҳмудов. — Т.: Гафур Гулом
номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи,
2005. — 100 б.

Қалб «озуқаси», бу инсоният ҳаётӣ тажрибасидан туғилган ҳикматлардир. Ана шу нодир «озуқа» туфайли киши покланиб, ақл-тафаккурини чархлаб, юксалиб бораверади.

Мазкур китобча Обиддин Маҳмудовнинг кузатишлари, давраларда айтиб, одамларни ўйлашга ундаган, ҳушёр торттирган сўзларидан тартибланган. Таъсирли ҳикмат ва ҳикоялар, Ота — Устоз — фарзанд савол-жавобларида инсоний кечинмалар тасвир ва таҳлил қилиниб, ибратли хулосалар чиқарилган.

Ушбу рисола таълимий-маърифий аҳамиятга эга бўлиб, бизни ҳаёт тўғрисида, Ватан равнақи йўлида янада теранроқ ўйлашга, фаол бўлишга ундайди.

ББК 87.77